

Водяник. Зелений роман. роман

Мілош Урбан

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — Савченко Т.В.

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Просто так мусило статися.

У той край попід горою я приходив двічі. Першого ра зу як той, ким власне й народився, а другого — як той, кого ціле життя із себе видавав, і ким під самий його кінець став насправді.

На бога нарікати марно, втім, як і хвалу возносити. Взагалі, не моє це, — богів згадувати.

Хочу тільки сказати, що вибору я не мав. Ніхто його не має.

Явився я без одягу, коли час не мав сенсу. Визирав з рі чкового дна, ночував у дубових корчах та очеретах, полював у затоках та ковбанях. Край той був велелюдний, говорили там двома мовами, обидві я знав, та жодною не користувався, тоді в цьому не було потреби. Німий, мов ри ба, я нипав сушею і вивчав місця, де оселився. У болота, де ніхто не живе, не заходив: жити годиться там, де годиться й помирати, а деякі місця краще оминати.

Ґрунти тут були нетривкі, подеколи просто пісок, далі сама вода, найгірше там, де все це докупи. Людські стежки завжди вели через ліс, тут дерева ро били землю тривкішою, сприяли їй, утримуючи всередині себе воду, яка в гілках їхніх текучими ру ками здійснювала над подорожнім, мов небесний купол. Коли я прийду вдруге (цього ра зу вбраний у модний синьо-жовтий сурдут), побачу в них високе склепіння храму.

Тим часом, це була звичайна вода, всюдисуща й незрима, мінлива й невловна, необхідна і неуникна. Вода, що тече, здійснюється і просочується скрізь, де її шлях із давніх-давен огорожували, спрямовували й використовували для своїх потреб місцеві люди. Їм доводилося ро бити це, інакше б вони не вижили в цьому болотистому краю попід великою горою. Вони добре ро били, нащадки їхні брали з них приклад, нащадки нащадків пожинали плоди їхньої праці, та й самі сіяти не забували. Витворів своїх не позначали нічим, окрім власної майстерності: на греблях, дамбах, шлюзах, жолобах, млинінках, дренажах, ринвах і

водосховищах я не бачив жодного підпису, крім, хіба, пари сердечок, видряпаних на потемнілих балках. Мабуть, лише взимку, коли через кригу простягалися ланцюжки слідів, із цієї мінливості поставав певний лад, до якого, зрештою, приходять будь-яка вервечка випадковостей. На тлі неба вимальовувалися імена та прізвища скромних ставкових трударів, і коли я прийду вдруге, вже не бачитиму в них самі лише людські закарлючки. Зможу їх читати, коли, закинувши руки за голову, спостерігатиму з-під води, як дітлахи, нічого не підозрюючи, виписують на кризі своїми успадкованими від старших чобітками ініціали їхніх колишніх власників.

Мав предків і я, їхні імена тут усі знали, і дотепер іще можна знайти їх, разом із родинною печаткою, на документах, що після них лишилися. Саме вони вдосконалили давно занедбаний на ту пору водогін і започаткували систему допоміжних накопичувальних резервуарів: ставків, що жилилися з джерел, струмків або дощової води. Вісім таких ставків вони винахідливо сполучили в єдину систему, якій не було аналогів у цілому світі. Звісно, це був штучний витвір, але він покладався на вихідні умови, даровані природою: розташувався у місцях, від початку багатих озерами, ставками та болотами. Ця робота зробила їх доступними та корисними для людей, не позбавляючи ці болотисті місця краси та їхнього природного призначення.

Я повертався до старого маєтку, який тепер належав мені. Мав намір управляти ним з винахідливістю й покірністю своїх предків. Хоча в ту пору, коли я тут був уперше, а час не мав сенсу, людей я оминав і до свого дому ходив тільки вночі, коли холодні льохи й занедбані кімнати дарували безпечний прихисток небажаній у цих краях істоті.

Я був тут за шкідника. З-під носа у ри балки вихоплював найкращого коропа і поглинав його рожеве, присмачене багном

м'ясо, пожадливо сьорбав його кислувату кров. Коли до ставка, пливучи проти течії, дістався з річки лосось, я занюхав його та вистежив, перш ніж він зміг утекти від мене вниз за течією. В тих бенкетуваннях було щось дике, і самотньому ласуну під вимитим течією берегом вони нагадували поєдинок, в якому лосось, переможений, напіврозтерзаний, все ще намагається вчепитися зубами в пальці, поки ти пожираєш його буре серце, шматуєш фіолетові зябра.

Навіть нашому племені відома спокута, і після пригоди з рибалкою я вдався до неї. Коли почався дощ, я піднявся на гору і скупався в джерелі, що пробивається аж на самій верхівці. Трохи далі є криничка, але на неї я уваги не звертав, воліючи очиститися у воді, якої не торкалася людська рука. Джерел на горі не злічити, вони стікають із неї, мов срібне волосся, що біля підніжжя сплітається в темну косу струмка. Його спокійна течія живить ставки, пронизуючи і з'єднуючи їх у єдину систему. На виході він оминає схожу на сідло гору, до якої тутешні люди ходять палити багаття, і впадає в річку, що тече зі сходу на захід і позначає північні кордони моїх володінь.

Того разу я опинився на горі вперше, і саме тоді натрапив на дещо, заховане в улоговині над північним схилом, трохи нижче букового лісу, яким поросли верхівки усіх тутешніх гір.

Величезне кам'яне яйце.

Воно ворушилося під дощем, тремтіло на своєму убогому кам'янистому ложі й розподіляло воду. Його невловний рух можна було розпізнати за краплинами, що стікали то з одного, ширшого, то з іншого, вужчого кінця. Краплі ніколи не падали в одне місце, і трава довкола валуна була рівномірно густа й зелена.

Широкий кінець дивився на схід і був голий, за винятком коріння, яке його обплело. Спрямований на захід, вужчий, так само як і широкий, обрис корінням, а знизу його вкривав мох. Я стискав

кулак, поки під шкірою мені не проступили вени, й побачив сітку, схожу на ту, що утворило плетиво коріння на великому валуні. Я вдарив кулаком, але воно було міцне й не піддалося, ним до каменя чіплялися чотири дорослі дерева. Вони похитувалися ра зом із яйцем, з якого ро сли. Гойдав їх не вітер, сама тільки дощова вода.

Тут я помітив, що між деревами вгорі у яйці був ро згалужений камінь, витесаний людською ру кою, але так давно, що всі його гострі краї втратили чіткість обрисів. І було там іще дещо. Зі східного боку, у місці, де мох ро зступився, а коріння нагадувало ро зчепірені пальці, чорнів голий мокрий камінь. У ньому було щось схоже на вирізьблене обличчя. Мені здалося, що на мене звідти хтось дивиться. Кружальце, у ньому два ока, нижче ніс, а під ним широкий, по-людському усміхнений ро т.

Як звір, що опинився віч-на-віч із людиною, я позадкував. Я не знав, чиє це обличчя, але в ньому було стільки людського, що мені довелося відступити. Я зрозумів, що вже спізнав усе, що мав спізнати під час першого свого приходу. Того ж дня я покинув цей край попід горою.

Пішов, щоб повернути собі силу слова.

Я повернувся.

Повертався я манівцями, зі старою неточною мапою в ру ках. У містечку під назвою Голани я постукав у дашок карети й гукнув візничому, щоб той з'їхав з цісарського тракту на путівець, що огинав городи найбідніших халуп. Я хотів пізнати свій край. Ми ру шили у північно-західному напрямку, де за лісом мала відкритися дорога герцога Вальдштейнського, позначена на мапі червоною лінією. Ми проїхали через світлий, ще безлистий перелісок й опинилися у ялинових хащах. Таких я за своє довге життя бачив небагато, мода на ці швидкорослі, але не надто міцні дерева ще тільки починалася. Тоді ще мало хто усвідомлював, що ра зом із ялинами у тих лісах ро стуть перспективи для теслярської громади.

Я почергово поглядав то з вікна, то на мапу і відчував радість долаття шляху, який спершу прокладаєш в уяві, а потім проходиш насправді. Радість, знайому мандрівникам, що люблять покладатися на своє відчуття напрямку. Аж тут старий Франкл, візничий, слуга і лакей в одній особі, самовільно зупинився, зліз із передка і з винуватим обличчям зазирнув у віконце карети: йому знову треба було до вітру. Я вже знав, що він боїться лісових хащів. Визирнувши, я побачив, що ми стоїмо на рождоріжжі. Ліворуч і праворуч поміж деревами зникала рожджена дорога, а попереду простяглося болото, запах якого, напевно, й нагадав Франклові про його нагальну потребу. Якщо вірити мапі, Новий Замок був у північному напрямку, тоді як у південному після трьох миль дороги на нас чекає лише безіменний хутірець із костелом Святого Ігнація. Село і костел на мапі були перекреслені, тож поки Франкл ро бив у кущах свої справи, я вирішив їхати ліворуч. Занедбане село було останнім місцем, де я хотів би того дня опинитися.

Франкл випірнув із гущавини, скиглячи, мов мала дитина, що вимагає уваги, мовляв, невідомо куди тепер їхати і скільки все це триватиме. На таку нікудишню виправку я звів брову і, показавши ліворуч, туди, де ліс далі світлішав, пообіцяв краєвиди веселіші за ялинові хащі та чорне баговиння. Ми знову рушили, уже жвавіше, і незабаром виїхали під радісне денне світло. Праворуч у гущавині ховалася біла альтанка, чи то пак — літній будиночок, що належав господарям Нового Замку. З дороги було погано видно, але в моєму путівнику він був детально описаний. Мене він мало цікавив, і я не став просити візничого зупинитися, що, безумовно, його вельми потішило. Ми заїхали до графського фазанячого рождника, і тут Франклові довелося пригальмувати: попереду була річка. Русло перетинав кам'яний місток, завширшки впритул до наших коліс, щоб можна було с'як-так проїхати й не впасти рахом з екіпажем. Місток стерегли дві статуї. З одного боку покаюнно схиляв голову

святий у квадратному біреті, оповитому зірками. Я впізнав у ньому Йоганека з Помуку 1, такі тут трапляються на кожному перехресті. На іншому боці Катержина з колесом від воза біля ніг й очима, зведеними до неба. Дві сумні постаті, не надто вміло витесані з крихкого пісковика.

За мостом починалася Вальдштейнова алея, пряма, як прут, і довга, як англійська миля. Візничий погнав коней клусом. Я висунувся з вікна й озирнувся на свого верхового коника, прив'язаного позаду ландо. Я досі не придумав цій тварині імені й не відчував до нього прихильності. Мабуть, мені заважала його беззастережна довіра. От і зараз він біг за нами клусом на відстані десяти кроків із задоволеною мордою.

— Якби це дурбецало мусило нести мене, то й тоді би нетямалося від щастя, — гукнув я Франклові, який помітив, куди я дивлюся. — Це не кінь, а якийсь собака, диво, що ще не гавкає.

— Не гнівіть Бога, пане, — відгукнувся з козел Франкл, — не один улюбленець укусив господаря, коли той цього найменше чекав.

Я підняв очі на верхівки двохсотрічних лип. Високо над головами трьох тварин, старого чоловіка й індивіда, людську природу якого поки що ніхто не взяв до сумніву, вони спліталися у вигадливому напівпрозорому мереживному склепінні готичного храму, що пробігав мимо із запаморочливою швидкістю.

Від повію прохолодного вітру мені змерзли зуби, і я усвідомив, що усміхаюся. Я мружив очі від куряви, що здіймалася з дороги, від самого мосту посипаної гравієм. Мені захотілося почути шелест цих дерев, але, крім хурчання коліс і шуму вітру, не чути було нічого. Листя ще не ро зпукло у вітті, але мені мовби пригадався його шелест у вітрятні літні ночі, десь недалеко звідси. Так, це мало бути саме тут, тут я сидів минулого ро ку, німий і несвідомий, мов звір, але вже й тоді приголомшений цією красою.

Я озирнувся, сподіваючись вловити бодай відлуння тих спокійних часів, і раптом вітер зірвав з мене перуку й пожбурих далеко позаду карети. Я бачив, як вона, викачавшись у пилюці, застрягла у придорожніх кущах. Раптова свобода сп'янила. Я прочесав пальцями волосся і з насолодою підставив його провесняному вітрові. Воно умить висохло, і я, раптово виснажений, гепнувся назад у карету.

Я відкрутив накривку фляги і змочив волосся. Повернувся до заляпаного вікна з іншого боку карети й подивився на своє обличчя. Без перуки воно виглядало молодшим, вся серйозність та статечність де й поділися. Я скуйовдив собі волосся, потім зачесав його на скронях і тім'ї наперед, за новою модою. Нестримність тіла й думок. Я лишився задоволений тим, що побачив. Коли приїду до свого маєтку, розживуся колекцією наймодніших паризьких капелюхів, бажано щось у стилі Браммеля. Капелюхи нічим не гірші за перуки: теж чудово утримують вологу.

Перед очима миготіли образи побаченого з карети: сиві поля, що спрагло чекали оранки, а за піщаним берегом плесо Доланського ставу. Він виблискував сріблом супроти північного неба, скраю, де ще трималася стара крига, переходячи до жовтувато-вохристих тонів. Над ним чорні цятки — ворони. Вони здавалися нерухомими. Холодний день бив ув очі.

Розплющив їх. Ландо стояло, в'язнучи у дивній тиші.

Я подумки висварив себе за те, що на останній частині подорожі не втримався й піддався втомі, але завішані вікна не давали собі збрехати: до сну я лаштувався свідомо. Я зазирнув до мапи: назва Стара Весь була каліграфічно виведена коричневим чорнилом, червона цятка, що позначала мету нашої подорожі, красувалася посеред чотирикутника з червоними хрестиками по кутках: на заході Стволінки, на сході Голани, на півночі Козли, а на півдні гора Влгошть.

— Пане? — почулося знадвору, і по шкірі мені побігли мурахи.
— Шановний пане, ви там?

Голос Франклові не належав, цей паршивець не ро збудив мене своєчасно. Отже, ми приїхали.

Хтось відкрив дверцята, і Франкл підскочив, аби ро зкласти сходинки під ними. Я підняв ру ку, щоб поправити перуку, але її не було на місці, я намацав тільки власне мокре волосся. Якщо зараз я вийду з екіпажу й постану перед своїми людьми, то буду таким, як є. Тим ліпше.

Я встав і, нахилившись, щоб не зачепити головою одвірок, перестрибнув через три складні сходинки.

Майдан величеський, звісно, не міський пляц, але й не вкрита курявою сільська площа. У них тут була пристойна бруківка, фонтан і чумний стовп, а на протилежній стороні — ставочок, до якого з горішньої частини містечка стікала дощова вода.

Позаду приземкуватих, довгастих хатин із бруса та каменю, за верхівками їхніх стріх, тут і там височіли двосхилі або мансардного типу дахи купецьких будинків, схожі я бачив у німців: одноповерхові, з пофарбованими вікнами й декоративними підвіконнями. Найпоказніші будинки зазвичай бувають у центрі міста, але тут вони стояли трохи віддалік, на пологому схилі, що здіймався на півночі й відкривався з південної сторони. Десь там починалася німецька частина містечка, де мій путівник ра див оглянути залиті сонцем вітальні місцевих купецьких ро дин.

Я вийшов до католицької церкви, розлогої столітньої будівлі, що вінчалася вежею, схожою на червону цибулину, на її вершечку вмонтилася лантерна, пропускаючи сонячне світло до дзвона. Костел Святої Катержини був наново побілений з нагоди мого приїзду і виглядав напрочуд затишно. Гостроверха вежа на поближньому пагорбі, яка у путівнику значилася як Мнішська, здіймалася над сріблястими буками грізно, мов учительська

тростина над купкою школярів. Це був сучасний витвір місцевих авгсбурзьких євангелістів, які називали Стару Весь Альтдорфом. Про це я чимало знав ще до прибуття, завдяки листу Літомнержицького єпископа, який підтверджував мої претензії на маєток і повертав його в мої руки, хоча й не міг зрозуміти моїх, як він висловився, «марнотратних примх». Йому в голові не вкладалося моє прагнення відмовитися від затишного родинного особняка у Лготі й проміняти його на непривітну кам'яну вежу старого родинного маєтку, що роками служила єпископству за млин. В усякому разі, обмін цей був вельми вигідний Його Превеличності, а я собі тихо посміювався. Я й гадки не мав, як скоро зустріну тут людину, котра так само змінила місце проживання з прихованим умислом, і уявити не міг, наскільки ця зустріч буде доленосною.

Зібралось усе містечко. Попереду стояв огрядний червонолиций чоловік у святковому сурдугі, поза сумнівом, староста. Попервах він виглядав збентеженим, так, ніби його здивувало, як хвацько я вистрибнув з карети. Здогадуюся, в чому річ: він собі гадав, що пан барон їде сюди віку доживати, аж тут на власні очі бачить такого жевжика. Похопившись, він зняв капелюха і глибоко вклонився. Поруч нього чекала святково вбрана дівчина у вишитому начільнику та пишних спідницях, прикрашених торочками й тасьмою. Щойно староста випростався, вона зробила реверанс і простягнула мені кошик із буханцем хліба. Позаду цієї пари тлумилася святково вбрана юрба, усі стояли нерухомо, лиш дивилися на мене, так пильно, ніби бачили мене аж до самого нутра. Мені стало не по собі, на мить здалося, що за якоюсь примхою долі ці люди добре знають, що то за цяця прийшла ро зоряти їхні гнізда. Та потім я заспокоївся: вони, схоже, просто не могли приховати своєї тривоги щодо нового пана. Але було ще дещо. Не те, що я їм явився простоволосим і з відкритим обличчям, приголомшило їх, а мій синій сурдуг із ясно-жовтою підкладкою. На ці терени такий

модний крам дістатися міг тільки на моєму тілі.

Мені відрекомендувався новий управитель маєтку, сухий непримітний чоловік, незвичний до церемоній та ру костискань, у якому він мені ледве не відірвав ру ку, сумлінний трудяга. Відразу після нього мою долоню вхопив учитель Вовес, привітався чеською. Високого зросту, але худючий, як тичка, така, знаєте, забулена, якою браконьєри вбивають ри бину одним ударом. Він мені сподобався, я відразу пізнав у ньому місцеве світило, носія прогресу й просвітництва, не треба було навіть придивлятися до пенсне на його носі. На досаду старожилів, він швидко зацокотів, як його тішить, що я признався до чеського ро ду й володію чеською мовою, хоча й зовсім не хоче тим сказати, ніби німецька спільнота не породила своїх геніїв, і, до ре ці, чи не бажав би я почитати молодого філософа Людвіга Феєрбаха?

Останнє він додав пошепки, щоб ре шта не почули. Я похитав головою, він повторив мій жест і покwapно вибачився за пароха, який не прийшов на зустріч, бо ще вранці виїхав до Козел на останнє миропомазання і не встиг повернутися. Не те щоб вони приятелювали, але цей Фіделій непоганий хлопець як на церковника, я ще сам у цьому переконаюся, коли сяду на одну з церковних лав, що їх парох, пристрасний рі зьбяр, оздобив самотужки. Він, Вовес, сам знає, що то таке семінарія і що важить освіта.

В той момент я не знав, на чому з його базікання зупинити увагу і тільки по змозі доброзичливо кивав. Не встиг він домовитися, як його відштовхнув чепурун у яскраво-жовтому костюмі, яких у Парижі не носять уже ро ків зо двадцять. Склавшись упоперек, він продемонстрував мені накучерявлену потилицю, з якої струсився фунт пудри. Він змахнув капелюхом-трирогою, мовби підмітав дорогу, і добірною німецькою мовою з чеським акцентом запропонував свою вірну, щонайвірнішу службу. Я, стримавши

сміх, озирнувся на вчителя. Той закотив очі та крізь зуби повідомив, що це головний лісник, Кіліан Ігнац Кабелач, шанований пан, фрайгер, підприємець, власник п'яти склозаводів та склошліфувальних майстерень у Бору й Каменіце, приїхав заради мене аж із Липи, — ще вчора приїхав, — як швидко вставив сам лісник, знову склавшись навпіл у поклони. Я подумав, що маю чимшвидше покласти край цій манері.

Потім мені вклонився єгер, такий собі Шквор, дикуватий зарослий чолов'яга, що мешкав у мисливському будиночку на іншому кінці лісу. Єгер запевнив, що завжди буде ра дий мене там бачити, хоча неозброєній людині краще по лісопосадках не швендяти. Його з'ява, на відміну від шанованого пана, фрайгера К. І. Кабелача, потішила мене, бо свідчила, що в моїх лісах бракон'єрам і шкідникам амінь.

Крім цих та ще кількох імен я з тої першої зустрічі мало кого запам'ятав, усе було для мене незвичним, і половина в одне вухо влітала, а з іншого вилітала. Але я був рі шуче налаштований познайомитися зі своїми людьми, з кожним осібню, і поступово запам'ятати їх усіх.

Як знавець етикету, я підійшов до кошика з хлібом, вломив кусень і поклав до ро та. Хліб як хліб, смачно.

— Сіль! — засичав той, кого я вважав старостою, і зробив дівчині у вишитому начільнику страшні очі. Та спалахнула ру м'янцем і похитала головою: про сіль вона забула. Даремно ж він на неї напосівся, коли сам навіть відрекомендуватися забув! Я усміхнувся й по-батьківськи погладив дівчину, але вона зарум'янілася ще дужче, аж я злякався, щоб уся ця сільська громада не ро зцінила мій жест як залицяння. Враховуючи мій вік, це було би пікантно.

...

Мілош Урбан. Водяник. Зелений роман. роман — ознайомчий фрагмент

Далі — у повній книжці «Водяник. Зелений роман. роман».
nashaknyga.com.ua